



OILAVIY NIZOLARNI YUZAGA KELISH SABABLARI

Xayrullayeva Marjona Xayrulla qizi

Termiz davlat univarsiteti Ijtimoiy fanlar fakulteti Amaliy psixologiya
yo`nalishi 312-guruh 3-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6337606>

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi:17-fevral 2022

Ma'qullandi:22-fevral 2022

Chop etildi:27-fevral 2022

KALIT SO'ZLAR

*Kompromiss, jamiyat,
muammo, yo`nalish,
ijtimoiy muhit,
ziddiyat, tinchlik, ajralish,
munosabat.*

Jamiyat oilalardan iborat ekan, o'z-o'zidan ma'lumki, jamiyat mustahkamligi oilaning mustahkamligiga bog'liq va oilaning mustahkam bo'lishidan jamiyat manfaatdor. Shuning uchun oilani har tomonlama qo'llab-quvvatlash va himoya qilishni jamiyat o'z zimmasiga oladi. Oila o'z ichki munosabatlariga asoslanadi. Oilaning ichki munosabatlari qonun hujjatlariga, milliy va axloqiy qadriyatlarga asoslanadi. Oilaviy munosabatlar tabiiy, iqtisodiy, ma'naviy ehtiyojni qondirish zarurati yuzasidan vujudga keladi. Shu asosda oilaviy munosabatlarda ayrim arzimas nizolar kelib chiqishi mumkin bo'ladi, endi nizolarga to'xtaydigan bo'lsak.

ANNOTATSIYA

Oila borki nizo bo'ladi va barchamizga ma'lumki urush-janjalsiz oilalarning bo'lishi amrimahol. Xalqimizda bir gap bor: oshsiz uy bo'lishi mumkin, lekin nizosiz uy bo'lmaydi deb. Shunday ekan, bu arzimas shirin tashvishlarni nizolarga aylantirishdan ko'ra, uni yaxshilikka yo'yib ketish eng to'g'ri yo'ldir. Bu maqola orqali biz oilalarda yuzaga keladigan turli xil nizolarni va ularning turlarini ko'rib chiqishimiz mumkin bo'ladi. Agar kelishmovchiliklar hal qilib bo'lmaydigan bo'lib qolsa va boshqa oila a'zolari taraf olishsa yoki nizoni sahna ortida qo'zg'atsa, muammolar yanada kuchayishi mumkin. Tomonlar nizo borligini qanchalik tez anglab olsalar, shunchalik tezroq muammolarni hal qila boshlaydilar. Nizolarni bartaraf etishda oila boshlari va yosh oila egalari asosiy rolni bajarishadi.

Psixologiyada nizolar quyidagicha yoritiladi. Birorta vaziyatdagi qarama-qarshi bo'lgan o'zaro kelisholmaydigan tendensiyalar (oqim, yo'nalish) to'qnashuvi. Nizolar salbiy hissiy kechinmalar bilan bog'liq bo'ladi va inson ongida, shaxslararo aloqalarda, individlarni yoki guruhlarda shaxslararo munosabatlarda bo'lib o'tishi mumkin. J.Santayana oilaga ta'rif bera turib, "Oila tabiatning shoh asarlaridan biridir", deydi. Oiladagi nizolar - bu juftlarni psixologga davolanishning eng keng tarqalgan sababi. Oiladagi nizolarni hal qilish usullari asosan jamiyatning muayyan hujayrasi doirasida qanday janjal yuzaga kelganiga bog'liq. Ota-ona munosabatlari va nikoh



tushunchalari bolalarda bo'lgan oiladagi nizolar juda salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ikki kishining fikrlari yoki istaklari bilan to'qnashganda, natijada ular umumiy yo'nalishni topishni istashganida, oiladagi nizolarni tabiiy jarayon deb biladi. Hatto janjallar janjal paytida janjallashishlariga qaramay, janjallar er-xotinning birligini anglatadi, deyish mumkin

Demak, shuni aytish mumkinki, har xil yo'nalishda bo'lgan manfaatlar, qiziqishlar, fikrlar, maqsadlar, bu maqsadlarni amalga oshirish haqidagi tasavvurlar orasidagi to'qnashuvlar nizoli vaziyatlarni asosini tashkil qiladi. Oila o'z ichki munosabatlariga asoslanadi. Oilaning ichki munosabatlari qonun hujjatlariga, milliy va axloqiy qadriyatlarga asoslanadi. Oilaviy munosabatlar tabiiy, iqtisodiy, ma'naviy ehtiyojni qondirish zarurati yuzasidan vujudga keladi.

Oila boshidan kechiradigan ba'zi bosqichlar nizolarni keltirib chiqarishi yaxshi tan olingan. Bularga quyidagilar kiradi:

- Yangi er-xotin sifatida yashashni o'rganish
- Chaqaloq tug'ilishi
- Boshqa bolalarning tug'ilishi
- Maktabga ketayotgan bola
- Bolaning yosh odamga aylanishi
- Yoshning kattalarga aylanishi.

Ushbu bosqichlarning har biri yangi va turli xil stresslar va potentsial ziddiyatlarni keltirib chiqarishi mumkin. Oiladagi vaziyatning o'zgarishi ham oilaga salbiy ta'sir ko'rsatishi va nizolarni keltirib chiqarishi mumkin. Bunga quyidagilar kiradi:

- Ajralish yoki ajrashish
- Yangi uyga yoki mamlakatga ko'chib o'tish
- ishlash uchun uzoq masofalarga sayohat qilish

- Ish uchun davlatlararo qatnov.
- Moliyaviy vaziyatning o'zgarishi.

Har bir ota-onaning fikri, qadriyatlari va ehtiyojlari ham o'zgarishi mumkin va ular endi mos emasligini bilishlari mumkin. Nizolarni kelib chiqqan sabablariga ko'ra ham tasniflash mumkin. Hamma sabablarni ko'rsatish mumkin emas. Ammo R.L. Krichevskiy «Esli vi rukovoditeli» (2) kitobida uch guruh sabablar nizoli vaziyatlarni keltirib chiqaradi deb hisoblagan.

Mehnat jarayoni.

Odamlar munosabatlarini psixologik xususiyatlari, shaxslarni simpatiya va antipatiyalari madaniy va estetik farqlari, rahbarni xarakatlari va salbiy psixologik kommunikatsiya va h.k.

Guruh a'zolarini o'ziga xos shaxsiy sifatleri, o'zini hissiy holatlarini boshqara olmaslik, agressivlik, nizolarni tashkilot uchun ahamiyati va ularni yechish yo'llariga qarab farqlaydilar.

Nizolar destruktiv va konstruktiv bo'lishi mumkin. Konstruktiv nizolar tashkilot va uni a'zolarini xayot faoliyatini muxim qirralariga tegishli bo'ladi va bu nizolarni xal qilish tashkilotni samarali va yuqori rivojlanish bosqichiga olib chiqadi. Destruktiv nizolar salbiy natijalarni olib keladi, ular chuqur adovatga aylanib oqibatida guruh yoki tashkilotni faoliyatini samaradorligi keskin pasayib ketadi. O'zingizni manfaatlaringizdan kelib chiqqan xolda xar bir nizoda o'zingizni turlicha tuting: passiv yoki aktiv, hamkorlikda yoki individual.

Muayyan vaziyatni va shaxsni xarakterini hisobga olgan holda har qanday uslubdan ham samarali foydalanish mumkin. Kuchli iroda, katta obro' va imkoniyatga ega bo'lgan odam raqobat qo'llasa bo'ladi. O'z manfaatlaridan kelib chiqib hamkorlikdan manfaaddor emas va o'z maqsadiga etishishi juda muxim bo'lgan vaziyatda bu uslubdan foydalanishi mumkin.



Kompromiss uslubi: uni axamiyati shundaki – xar ikkala taraf o'zaro yon bosish orqali bitimga keladilar. Bu xamkorlik uslubiga o'xshab ketadi va ancha yuzaki amalga oshiriladi. Har ikkala tarafni xohishlari bir xil ammo bir vaqtni o'zida bu istaklar bajarilishiga imkon yo'qligini ular bilib turadilar. Masalan: bitta lavozimni yoki bitta xonani egallashga intilmoqdalar. Bu uslub qo'llanilganda har ikkala tomon hozircha rozi bo'ladilar (bitimga keladilar).

Bu uslubdan quyidagi vaziyatlarda foydalanish mumkin:

- Har ikkala tarafni da'volari asosli va ahamiyati teng.
- Istagingizni bajarilishi siz uchun juda ahamiyatli emas.
- Boshqa yechim topishga vaqt va imkoniyat yo'q yoki boshqa yechim samarasiz bo'ldi.

Kompromiss hamma narsani yo'qotishdan ko'ra yaxshiroq deb baholanadi. Yechilayotgan muammo siz uchun uncha muhim emas. Huquqingizni talab qilmaysiz, hamkorlik qilayotganingiz ham yo'q va nizoni yechish uchun kuch va vaqtingizni sarflashni istamasangiz o'zingizni olib qochish usulubidan foydalanish mumkin. Biror tomonni imkoniyatlari yuqoriroq yoki o'zini nohaqligini anglagan va aloqalarni uzishi mumkin bo'lgan vaqtda bu uslubdan quyidagi vaziyatlarda foydalaniladi.

Oilalarni barpo qilishda va o'zaro nizo yoki kichik tushunmovchiliklarni katta bir muammoga aylantirishga sabab bo'luvchi insonlar ham bor albatta, ularni esa xalq tilida oilaviy vositachi deb atashadi. Oilaviy vositachi bo'lgan insonlar faqat salbiy xarakterga ega bo'lmaydi Oilaviy vositachi nizodagi odamlarga muloqot qilishda yordam beradi. Vositachi xolis va hech qanday taraf tutmaydi. Mediator konstruktiv muloqot va prinsipial muzokaralar olib boriladigan sharoitlarni yaratadi.

Vositachi bo'sh joyni "ushlaydi" va suhbatning adolatli va adolatli bo'lishini ta'minlash uchun kuch nomutanosibligini hal qilishi mumkin, ammo tomonlarning o'zlari yechimlarga rozi. Ba'zan, har qanday kelishuvlar qonun doirasida bo'lishini ta'minlash uchun yuridik maslahat olish tavsiya etiladi va mediator sizga yuridik maslahat olishingizni tavsiya qilishi mumkin, ammo mediator sizga maslahat bermaydi yoki nima qilish kerakligini aytmaydi yoki sizga aytmaydi va siz rozi bo'lgan narsa siz uchun yaxshi. Agar kelishuv qonuniy kuchga ega bo'lgan rozilik buyrug'i bo'lishi uchun sudyaning oldiga qo'yiladigan bo'lsa, mediator oilaviy sud qanday ishlahi bo'yicha o'z tajribasiga asoslanib, sud bunga rozi bo'ladimi yoki yo'qligini bilishi mumkin. Masalan, sud ajrashgan bir kishi uy olishiga rozi bo'lishi dargumon, ikkinchisi esa uysiz va nafaqaga bog'liq.

Oilaviy nizolarning eng xarakterlilaridan biri bu er va xotin o'rtasidagi nizolardir. Yosh oilada er-xotinlarning o'zaro munosabatlari rivojlanishining o'ziga xos qonuniyatlari, ayniqsa, yosh o'zbek oilasida uning etnik, hududiy xususiyatlaridan kelib chiqqan holda yosh kelin va kuyovning yangi ijtimoiy sharoitlarga moslashishi jarayoni bilan bog'liq qiyinchiliklar er-xotin munosabatlarida nizoli vaziyatlar va nizolarni yuzaga keltirishi mumkin. Oilaviy hayotda ro'y berishi mumkin bo'lgan nizolarga birdek salbiy jihatdan qarayverish ham, yoki ularni birdek oqlash ham maqsadga muvofiq emas. Yoshlarimiz oilaviy hayotda ro'y beradigan biriktiruvchi nizolarga tayyor bo'lishlari, ularni biriktiruvchilik, er-xotinni bir-birlariga moslashuvlariga, ularning o'zaro munosabatlarining rivojlanishini ta'minlovchi, ularning har ikkalovining ham, ya'ni «biz»ning manfaatiga qaratilgan nizolarning biriktiruvchanlik imkoniyatlaridan samarali foydalanishga, ularni salbiy oqibatlariga olib



keluvchi nizolarga aylantirib yubormaslikka o'rganishlari lozim. Bundan tashqari oilalarda boshqa nizolar ham yuz berishi mumkin, oilaga yangi tushgan kelinlarning ko'pchiligi yuzaga keladigan ba'zi qiyinchiliklarni osonlik bilan yengib, kelinlik vazifalarini ko'ngildagiday eplab ketadilar, qaynonalarini ro'zg'or tashvishlaridan xalos qiladilar, tezda ularning mehriга sazovor bo'ladilar. Qaynonalar ham bunday kelinni «qizim» deb bag'rilariga oladilar, bilmaganini o'rgatadilar, qiynalganida yordam beradilar, hayotiy yo'l-yo'riq ko'rsatadilar. Ularga uy-ro'zg'or ishlarida va bolalar tarbiyasida yaqin ko'makdoshga aylanadilar. Biroq hayotda qaynona-kelin orasida turli to'qnashuvlar ham sodir bo'lib turadi. Gap qaynona-kelin o'rtasida borar ekan, shuni aytib o'tishimiz lozimki, bu masala azal-azaldan odamlarning, insoniyatning atoqli namoyandalarining diqqat e'tiborida bo'lib kelgan muammolardan biridir. Ba'zida oiladagi nizolarning sabablari shunchalik yashiringanki, hatto eng yaqin odamlar nima bo'lganini tushuna olmaydi. Odamlardagi kayfiyat bunday omillarga bog'liq bo'lishi mumkin, hech kim hech kim bilmaydigan narsani bilmaydi, lekin taxmin ham emas. Bundan tashqari, odam yomon kayfiyatning sababiga bag'ishlamoqchi emas. Lekin har bir kishi yillar mobaynida histuyg'ularga ega emas. Bu ajablanarli emas, chunki inson xatoga yo'l qo'yishga moyil. Ajralish kamdan-kam hollarda ishlaydi, odatdagidek, istisno holatiga o'xshaydi, odatda, er-xotinlar o'rtasida uyqunlik bolalar, mulk yoki boshqa masalalar bilan boshlanadi, yoki tuyg'ular hali er-xotinda qaynab ketadi va aqlga emas, hissiyotlarga asoslanadi. Natijada, shikoyatlar va kelishmovchiliklar sababli, er va xotin ikki kishining maqbul qarorini qabul qila olmaydi. Ko'p hollarda bunday nizolar bolalardan azob chekadi. Oilaviy nizolar oilaviy huquqiy munosabatlardan kelib

chiqadigan nizolardir. Oiladagi nizolar - bu juftlarni psixologga davolanishning eng keng tarqalgan sababi. Oiladagi nizolarni hal qilish usullari asosan jamiyatning muayyan hujayrasi doirasida qanday janjal yuzaga kelganiga bog'liq. Ota-ona munosabatlari va nikoh tushunchalari bolalarda bo'lgan oiladagi nizolar juda salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ikki kishining fikrlari yoki istaklari bilan to'qnashganda, natijada ular umumiy yo'nalishni topishni istashganida, oiladagi nizolarni tabiiy jarayon deb biladi. Hatto janjallar janjal paytida janjallashishlariga qaramay, janjallar er-xotinning birligini anglatadi, deyish mumkin. Shunday ekan agar biz oila o'rtasidagi turli xil nizolarni hal qilsakgina biz jamiyatimizni yanada yuksaltirishimiz mumkin bo'ladi.

Xulosa qilish kerakki, Oilalardagi nizolarni eng katta sabablaridan biri bu bir-birlarini tushunmaslikdir. Oila nizolarini hal qilish usullari. Oiladagi nizolarni hal etishning ko'pgina samarasiz usullari mavjud, ulardan foydalanish nafaqat sizning qimmatbaho vaqtni olib tashlashi mumkin, balki oiladagi mojaroni yanada kuchaytirishi mumkin. Oilangizdagi ziddiyatlarni bartaraf etish uchun oilaviy psixologlardan yordam so'rang va oilangizga qo'shnilar, tanishlar yoki ota-onalarning maslahatini tekshirmang. Oilada hech qanday qarama-qarshiliklar mavjud emas, chunki oila munosabatlarining o'ziga xos jihati shundaki, qarama-qarshi jinsdagi odamlar butunlay boshqacha hayotiy hikoyalar va turli xil tarbiya bilan uylanadi. Bu holatda bajarilishi mumkin bo'lgan barcha narsalar oiladagi nizolarning oldini olishdir. Oiladagi nizolarni hal qilish uchun siz tushunishga intilishingiz kerak. Shuning uchun ham yosh oilalar turmush qurayotganlarida bilib, ko'rib keyin oilaga qadam qo'rganlari maqsadga muvofiqdir. Oilaviy nizolarni hal



qilishda muammolardan qochmaslik, balki ularni hal qilish kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Vasila Karimova "Oila psixologiyasi" Toshkent-2007
2. D. Abdullaeva, R. Yorqulov, N. Atabaeva Oila Psixologiyasi 149-bet Toshkent- 2015
3. H. Makkubbin, S. Figli, "Stress va oila: Normativ o'tishlar bilan kurashish". Nyu-York: Bruner / Mazel. (1983).
4. S. Pavlina. "Oilaviy munosabatlarning muammolarini tushunish". (2006).
5. V. V. Kunitskaya. "Oilaviy nizolar va ularni hal etish yo'llari" Ijtimoiy o'qituvchi (2017)
6. G.B. Shoumarov "Oila psixologiyasi" 53-bet SHARQ NASHRIYOT-MATBAA AKSIYADORLIK KOMPANIYASI BOSH TAHRIRIYATI TOSHKENT – 2008
7. www.ziyo.net.uz